

Versluierde meertaligheid in de Belgische asielprocedure

Katrijn Maryns

Universiteit Gent

Verschenen in Jaspers, Jürgen (2009) *De klank van de stad: Stedelijke meertaligheid en interculturele communicatie*. Acco Uitgeverij.

1. Inleiding

In deze bijdrage analyseer ik hoe met diversiteit en meertaligheid wordt omgegaan in de Belgische asielprocedure. Mijn onderzoek vertrekt vanuit primaire gegevens: audio-opnames van asielverhoren en rechtszittingen bij de verschillende asielinstanties in Brussel.¹ Centraal in de analyse staat de dubbelzinnige relatie tussen oraliteit en tekstualiteit die de procedure kenmerkt. Kandidaat-vluchtelingen komen het land binnen als ‘mensen zonder papieren’ of ‘sans papiers’. Ze worden dus gedefinieerd op basis van wat ze *niet* hebben. Het is pas wanneer hun procedure wordt opgestart en er een dossier van hen wordt opgemaakt dat ze een papieren, tekstueel bestaan beginnen te leiden. Precies omdat asielzoekers vaak weinig of geen tekstueel bewijsmateriaal kunnen voorleggen, is hun mondelinge vluchtverhaal vaak het enige waarop ze zich kunnen beroepen om hun asielaanvraag te staven. Dit vluchtverhaal is paradoxaal genoeg het eerste wat verdwijnt in de procedure: asielverhoren worden niet opgenomen, en het is enkel de geschreven, strikt ééntalige weergave van dit interview tussen de ambtenaar en de asielzoeker dat de interactie overleeft en als bewijsmateriaal de procedure informeert. Bovendien is dit verslag de neerslag van een complex samenspel van tekstuele invloeden en discursieve processen waar vluchtelingen weinig controle over uitoefenen, want hun gesproken vluchtrelaas wordt vertaald, geherformuleerd en ‘vertekst’ in overeenstemming met institutioneel geijkte criteria van

tekstualiteit, hoewel men de vluchteling achteraf als de eigenaar of de schrijver van 'zijn' tekst beschouwt.

Hieronder zal ik het concreet hebben over welke effecten een eentalige administratieve praktijk op de meertalige realiteit van de asielprocedure heeft. Daarbij richt ik mij op twee verschillende niveaus van analyse: (1) het niveau van de interactie tussen asielzoeker en ambtenaar, en de administratieve verwerking van de gegevens die vanuit deze gesprekken tot stand komen; en (2) het niveau van de waarheidsvinding waarbij expliciet een beroep wordt gedaan op taal als instrument om de herkomst van asielzoekers te bepalen. Op het niveau van de interactie wil ik aantonen hoe een opgelegde eentaligheid een vlotte communicatie, representatie en evaluatie van gegevens in gevaar kan brengen. Op het niveau van de waarheidsvinding richt ik mij meer specifiek op de risico's van een monolingvistische taalideologie bij het bepalen van de relaties tussen taal en identiteit

Voor de analyse baseer ik mij op drie datafragmenten. In elk van deze fragmenten wordt een beroep gedaan op het Engels als lingua franca in directe of getolkte interactie tussen de asielzoeker en de ambtenaar. Vanuit de data zal ik aantonen dat het Engels echter zodanig veel variatie vertoont dat het de rol van lingua franca niet naar behoren kan vervullen. Het eerste fragment geeft weer hoe een Sierra Leoneze asielzoekster gedwongen wordt zich uit te drukken in het Engels, ook al voelt ze zich er onzeker in en zou ze liever bijgestaan worden door een tolk. De interactie tussen de asielzoekster en de ambtenaar verloopt dan ook heel moeizaam omdat hun taalrepertoires zodanig uiteenlopend zijn dat zelfs de communicatie van de meest elementaire informatie een probleem vormt. In het tweede fragment wordt het Engels ingeschakeld als doeltaal in getolkte interactie tussen een Somalische asielzoeker en een Vlaamse ambtenaar. De databespreking toont aan dat het Engels echter door geen van de deelnemers voldoende wordt beheerst om gedetailleerde en genuanceerde informatie uit te wisselen. Het derde en laatste fragment geeft weer hoe tijdens het asielverhoor een beroep wordt gedaan op vertaaltestjes om de herkomst van de asielzoeker te bepalen. Taalcompetentie wordt hier gekoppeld aan een evaluatie van waarachtigheid vanuit een monolingvistische opvatting over de relatie tussen taal en natie. Ik zal erop wijzen dat inzicht in sociolinguïstische patronen echter tot een heel andere interpretatie leidt van het taalgedrag van de asielzoeker. Vervolgens breng ik de bevindingen uit deze data-analyses samen in een discussie van meertaligheid in asielcontexten.

2. Onderzoekscontext

2.1. Taal en procedure

Dit onderzoek kadert binnen een visie op de asielprocedure – en op bureaucratische procedures in het algemeen – als een sociaal beslissingsproces waarin sociale feiten (een individu dat om bepaalde redenen zijn land ontvlucht om bescherming aan te vragen in een ander land) worden getransformeerd tot feiten die stroken met juridisch en institutioneel relevante categorieën (politiek vluchteling, economisch vluchteling). De input in dit transformatieproces komt grotendeels op een discursieve, en dus talige of tekstuele manier tot stand vanuit de institutionele praktijk van concrete actoren [zoals ambtenaren op verschillende niveaus van administratieve verwerking; verhorende ambtenaren, beslissingsnemers]. Taal is daarom een bijzonder kwetsbaar aspect van de procedure (zie ook D'hondt, hoofdstuk X in dit boek): als aanvrager en ambtenaar communicatieproblemen ervaren of de gebruikte taal of talen niet rijk genoeg beheersen, dan heeft dit een onmiddellijke impact op de kwaliteit van het asielrelaas; als de uiteindelijke tekst een vertekend beeld geeft van de eigenlijke feiten, heeft een juridische evaluatie ervan eveneens weinig zin. Discoursanalyse van het taalgebruik in de asielprocedure is dan ook onontbeerlijk als we een beter inzicht willen verwerven in de wijze waarop asielaanvragen discursief tot stand komen en als gevolg daarvan aan overtuigingskracht winnen dan wel inboeten.

2.2. Etnografische methode

Mijn studie is gebaseerd op etnografische onderzoeksmethodes: vertrekkende vanuit observatie en analyse van concrete gegevens worden verschillende aspecten van de asielprocedure van binnen uit belicht. Het veldwerk voor mijn onderzoek strekte zich uit over een periode van acht maanden (van november 2000 tot juni 2001). De primaire data omvatten een corpus van 39 asielzaken: voor elk van deze zaken woonde ik minstens één van de interviews bij tussen de asielzoeker en de behandelende ambtenaar. Van de verschillende autoriteiten verkreeg ik de toestemming om audio-opnames te maken van deze verhoren en kopieën te maken van de volledige dossiers. De data zijn overwegend Afrikaans en Engels: bij het samenstellen van mijn corpus heb ik me gericht op de procedure van Afrikaanse asielzoekers waarbij het Engels wordt gebruikt (a) voor directe interactie tussen de asielzoeker en de ambtenaar of (b) als doeltaal in getolkte interactie.

2.3. De Belgische asielprocedure

Mensen die hun land zijn ontvlucht en niet meer kunnen terugkeren omdat hun leven daar in gevaar is, hebben recht op bescherming en verblijf in België. Ze moeten dan een asielaanvraag indienen en een juridische procedure doorlopen. Tijdens deze procedure wordt in verschillende stappen nagegaan of de asielzoeker in aanmerking komt voor de vluchtelingenstatus of de status van ‘subsidiare bescherming’.² In de beoordeling van de asielaanvraag verwijzen de Belgische autoriteiten naar de Conventie van Genève (1951) betreffende de status van vluchtelingen en naar de Vreemdelingenwet van 15 december 1980 betreffende de toegang tot het grondgebied, het verblijf, de vestiging en de verwijdering van vreemdelingen. Verschillende asielinstanties zijn verantwoordelijk voor de behandeling van de aanvraag:³

- De Dienst Vreemdelingenzaken (DVZ)
- Het Commissariaat-Generaal voor de Vluchtelingen en de Staatlozen (CGVS)
- De Raad voor Vreemdelingenbetwistingen (RvV)
- De Raad van State (RvS)

De Dienst Vreemdelingenzaken registreert de aanvraag, neemt verklaringen af over de identiteit en de reisweg van de asielzoeker en gaat na of België verantwoordelijk is voor de behandeling van de aanvraag. Het Commissariaat-Generaal voor de Vluchtelingen en de Staatlozen is de centrale instantie in de procedure die bevoegd is voor het inhoudelijke onderzoek van de aanvraag. Op basis van een uitvoerig asielverhoor gaat het CGVS na (a) of de aanvraag voldoet aan de criteria zoals vastgelegd in het Vluchtelingenverdrag⁴ en (b) of het asielverhaal geloofwaardig is. Tegen een negatieve beslissing van de DVZ of van het CGVS kan de asielzoeker een beroep indienen bij de Raad voor Vreemdelingenbetwistingen. In deze fase moeten de argumenten schriftelijk worden uiteengezet en naar voren gebracht tijdens een openbare zitting. Zowel het CGVS als de RvV kunnen beslissen om de vluchtelingenstatus of subsidiare beschermingsstatus toe te kennen of te weigeren. Ten slotte kan de asielzoeker een cassatieberoep indienen bij de Raad van State tegen een beslissing van de RvV.

In de procedure neemt het verhaal van de asielzoeker een centrale plaats in (Maryns, 2004, 2006). Zo wordt in de informatiebrochure van het CGVS verwezen naar het inhoudelijke onderzoek als ‘de enige stap in de procedure waarbij de asielzoeker zijn *verhaal* uitgebreid kan vertellen’ [mijn cursivering, zoals ook in de hierna volgende citaten]. Ook tijdens de andere fasen van het

onderzoek is het aan de asielzoeker om zijn/ haar motieven in eerste instantie mondeling uiteen te zetten. Tijdens het verhoor op het CGVS worden asielzoekers gevraagd hun ‘*story of escape*’ te vertellen en ook in de handleidingen voor interviewers opgesteld door het Vluchtelingencomité van de VN duikt het woord ‘*story*’ regelmatig op: ‘an initial interview should normally suffice to bring an applicant’s *story* to light’ (1992) of ‘You must allow the applicant to tell his or her *story* fully’ (1995). Deze veelvuldige verwijzingen naar het verhaal van de asielzoeker suggereren een voorkeur voor de vertelling als meest geschikte discursieve modus voor procedurele interactie. De data echter tonen aan dat wat uiteindelijk op papier moet komen te staan eerder de vorm aanneemt van een monolinguïstische, chronologisch georganiseerde en gedetailleerde objectieve kroniek van de feiten – bepaald anders dan het in de regel meertalige, fragmentarische en met persoonlijke anekdotes doorspekte verhaal van de meeste asielzoekers. Het mondelinge discours dat tijdens het verhoor wordt geproduceerd doorloopt dan ook een gelaagd proces van ‘entekstualisering’ waarbij verklaringen uit hun oorspronkelijke context worden gehaald en in een nieuwe tekst worden gegoten volgens institutionele criteria van tekstualiteit (Silverstein & Urban, 1996; Bauman & Briggs, 2003).

Op deze formele vereisten wordt ook al ingespeeld tijdens het asielverhoor zelf. De manier waarop tekstuele criteria worden opgelegd aan het cruciale moment van directe interactie tussen asielzoeker en ambtenaar heeft daarom zowel pragmatisch-narratieve als sociolinguïstische consequenties. Door de tekstuele vereisten die aan de procedurele interactie worden opgelegd biedt het verhoor weinig ruimte voor het narratieve contextualiseringswerk dat voor asielzoekers nochtans onmisbaar is om hun situatie te legitimeren. Asielzoekers wordt dus eigenlijk *gevraagd* om hun persoonlijke verhaal te vertellen maar *verondersteld* een feitelijke, chronologische kroniek te geven van hun ervaringen en deze terminologische ambiguïteit maakt het voor hen vaak heel moeilijk om op de institutioneel vereiste discursieve criteria in te spelen.

Bovendien worden deze formele genrekenmerken als leidraad gebruikt bij het bepalen van de waarachtigheid van het asielrelaas. Volgens de handleiding voor interviewers opgesteld door het Vluchtelingencomité van de VN, wordt een betrouwbaar relaas geacht te voldoen aan specifieke formele vereisten (UNHCR, 2005, p. 124):⁵

‘The decision-maker must assess the reliability of any evidence and the credibility of the applicant’s statements. Credibility is established if the applicant has presented a claim which is

coherent, plausible, consistent with generally known facts and therefore, on balance, capable of being believed'

Dat er een functioneel gedifferentieerde norm zou bestaan die objectiviteit, neutraliteit en waarachtigheid indexeert is een ideologische constructie die de evaluatie van asielaanvragen stuurt.

Een cruciaal probleem is bovendien dat de tekstuele criteria die aan het procedurele discours worden opgelegd verankerd lijken in een monolingvistische taalideologie volgens dewelke kandidaat-vluchtelingen worden verondersteld zich uit te drukken in een homogene, bij voorkeur standaardtalige variëteit van de taal die ze opgeven om hun asielaanvraag toe te lichten. Dat het voor asielzoekers vaak bijzonder moeilijk is om aan dit eentalige ideaal te voldoen zal blijken uit de datafragmenten die ik voor de analyse heb geselecteerd. Het is deze dimensie van tekstualiteit en dan meer bepaald de kloof tussen eentalige criteria en meertalige praktijk die het onderwerp zal vormen van de hierop volgende analyse en discussie.

3. Data

3.1. Het aanbrengen van gegevens

Asielzoekers leggen hun eerste verklaring af bij de Dienst Vreemdelingenzaken. Het is in deze eerste fase van de procedure dat de proceduretaal (Nederlands of Frans) moet worden bepaald en dat er een tolk moet worden ingeschakeld als de asielzoeker de proceduretaal niet machtig is. In de praktijk echter speelt het Engels hierin een dubieuze rol: hoewel het Engels geen officiële taal is in België wordt er op het niveau van de DVZ en het CGVS geen verdere vertaling naar het Nederlands of het Frans voorzien.⁶ Het Engels fungeert dus doorgaans als lingua franca voor directe interactie tussen asielzoekers en ambtenaren of als doeltaal in het geval er een tolk wordt ingeschakeld. Het is uiteindelijk aan de ondervragende ambtenaar om de verklaringen van de asielzoeker (of de getolkte versie ervan) vanuit het Engels naar de officiële proceduretaal te vertalen. Het Engels wordt in deze fases van de procedure dus beschouwd als een neutraal doorgeefluik van informatie. Uit de data hieronder wordt echter duidelijk dat het Engels in vele gevallen zodanig veel variatie vertoont dat het de rol van neutraal doorgeefluik niet langer kan vervullen en op die manier de uitwisseling van precieze gegevens in het gedrang brengt.

3.1.1. Het Engels als lingua franca in directe interactie tussen asielzoeker en ambtenaar
(transcriptieconventies staan achteraan in noot 6)⁷

Fragment 1a

- 1) I: in English?
- 2) AS: *I no sabi*
- 3) I: = we have =we have all the time . so you don't have to worry .. ok .. just we'll take it slow .. ok . is it ok with you .....
- 4) AS: *I no go to school*
- 5) I: but if . =what we'll try . ok . you have to try .. ok . so if you . we'll try you you sign here . hen .. you make a cross . ok or . a round a circle .....
ok . thanks

Dit stukje metatalig discours vormt de basis voor de procedure van een minderjarige West-Afrikaanse asielzoekster. In een gesloten asielcentrum, vlak naast de militaire luchthaven van Melsbroek, wordt ze voor het eerst ondervraagd door een ambtenaar van de Dienst Vreemdelingenzaken. De ambtenaar introduceert het Engels als interactietaal. De asielzoekster voelt zich echter onzeker in het Engels en dit geeft ze duidelijk aan, zowel in de vorm als in de inhoud van wat ze zegt: ze drukt zich uit in een op het Engels gebaseerde creooltaal om aan te tonen (a) dat ze geen Engels spreekt (regel 2: *I no sabi* – Ik weet het niet) en (b) dat ze nooit naar school is geweest en dus geen Engels heeft geleerd (zie regel 4). De interactie over welke taal de meest geschikte is om het interview vlot te laten verlopen, mondt uit in een onderhandeling tussen ongelijke gesprekspartners die uiteindelijk beslecht wordt in het nadeel van de asielzoekster: wat in eerste instantie nog wordt geformuleerd als een suggestie (regel 3: *is it ok with you?*) wordt al gauw omgezet in een statement (regel 5: *we'll try*) en uiteindelijk een bevel (regel 5: *you have to try*). Dus ook al heeft de asielzoekster officieel het recht op een tolk om zich uit te drukken in de taal van haar keuze, dit recht wordt haar ontnomen van bij de opstartfase van haar procedure. Bovendien wordt de asielzoekster gevraagd een document te ondertekenen waarin haar 'taalkeuze' officieel wordt geregistreerd. Ze wordt echter niet op de hoogte gebracht van de inhoud van dit document. Ze volgt de instructies van de ambtenaar op maar beseft niet dat ze op deze manier een taalkeuze formaliseert die alleen maar in haar nadeel zal spelen.

Al gauw wordt duidelijk dat deze gedwongen taalkeuze een averechts effect heeft op de interactie. In de volgende passage, waar de ambtenaar een verklaring afneemt met betrekking tot de reisroute van de asielzoekster, vormt zelfs de communicatie van de meest elementaire informatie een probleem. De verklaring hiervoor is niet ver te zoeken: terwijl de ambtenaar de vragen formuleert in een Vlaamse variant van het Engels, drukt de asielzoekster zich uit in een West Afrikaanse creooltaal, vermoedelijk het Krio. Hun taalrepertoires zijn zodanig uiteenlopend dat een groot deel van wat wordt gezegd verdwijnt in een kloof tussen intentie (wat wordt bedoeld) en inferentie (wat wordt opgepikt).

Fragment 1b

- 1) I: WHEN was the last the last day that you were in your country?
- 2) As: yeah
- 3) I: in Sierra Leone ... the last day you were THERE . how many time ago did you leave Sierra Leone?
AS: *I be there KKK now inside the .... now inside .....December KKK*
- 4) I: December
- 5) As: December yeah ..
- 6) I: which year
- 7) AS: *well me no de go school KKKK*
- 8) I: no no but long ago
- 9) As: *I no go school yes . they don't say*
- 10) I:= this December
- 11) As: yes
- 12) I: or . two years a year ago or .
- 13) AS: *they don't SAY . December .. KKKK when I inside the 90 . 9*
- 14) I: in 99 December 99 ... ok ... and you went to which country then .....
- 15) AS: *the country . I be de na camp ...*
- 16) I: and the camp is in which country
- 17) As: *na Gegedou* ((legervliegtuig op achtergrond))
- 18) I: ok ..... that's Guinea
- 19) As: *na Guinea* .....
- 20) I: ok .. and urm when did you leave the camp

- 21) AS: *now the camp I be there the DAY . the war attacker get me back . so one KKK for take me . Amadou Bah . so he can take me now*
- 22) I: uhum
- 23) AS: *KKKKKKK*
- 24) I: yes
- 25) AS: *then K go KK inside na Guinea .... so now there they hold me back and tell me now let me now send me to rebel but they aks me I said that na tell tell you I did no for tell you . they say me na Sierra Leonean*
- 26) I: yeah
- 27) AS: *the reason KKKK Sierra Leone I commot I be there now camp KKKK*
- 28) I: uhum
- 29) AS: *I be there na camp . so I be there na camp KKKK I de now go came in Guinea.. when we came in Guinea . for there now . I they left me . they de go so they KKKKK didn't take me . so I be with them now so usay they be usay they be found hus .. usay they be me hus .. so I be there na bush now . all the time there be ...say KKK come in Guinea .....*
- 30) I: it it it's ok ...
- 31) AS: ok .....

Het is duidelijk dat de communicatie tussen ambtenaar en asielzoeker hier bijzonder moeilijk verloopt. Maar gezien de beslissing van de ambtenaar dat het interview 'in het Engels' kon en moest plaatsvinden, mag rustig gesteld worden dat de communicatieproblemen hier te wijten zijn aan een uiterst ver doorgedreven ontkenning van de linguïstische variatie die eigen is aan een wereldtaal zoals het Engels en de mogelijke problemen die daardoor kunnen ontstaan. De ambtenaar gaat hier zodanig ver dat zelfs het Krio, een Engelse creooltaal, als een variëteit van het Engels wordt beschouwd die geen vertaling vereist. Vanuit deze taalideologische misvatting ontzegt ze de asielzoekster het recht op een tolk, en creëert ze een taalsituatie die heel veeleisend is, niet alleen voor de asielzoekster maar ook voor zichzelf.

3.1.2. Het Engels als lingua franca in getolkte interactie

De selectie van tolken wordt op een vergelijkbare manier getroffen door een monolingvistische taalideologie die de taalvariatie eigen aan een wereldtaal zoals het Engels onvoldoende problematiseert. Omdat de asielinstanties kampen met een tekort aan tolken waardoor ze vaak niet selectief genoeg kunnen zijn, is de prioriteit bij het aanstellen van een tolk dat de tolk de moedertaal van de asielzoeker spreekt. De doeltaal heeft echter vaak de status van lingua franca, een soort tussentaal die noch door de tolk, noch door de ambtenaar voldoende wordt beheerst om gedetailleerde en genuanceerde informatie uit te wisselen. Bovendien blijkt uit de data dat wanneer niet-beëdigde tolken worden opgeroepen – vooral voor talen waarvoor nauwelijks tolken voorhanden zijn – er ernstige problemen opduiken, niet enkel wat betreft de talenkennis van de tolk maar ook met betrekking tot de deontologie. Zo gebeurt het dat het de tolk is en niet de ambtenaar die het interview leidt en de asielzoeker instructies geeft over wat wel en niet relevant is voor het dossier (zie ook De Keyser, hoofdstuk X in dit boek).

In het datavoorbeeld dat ik hierna zal bespreken is de situatie als volgt: de asielzoeker spreekt Somali en krijgt bijstand van een tolk Somali-Engels. De tolk leidt het verhoor in het Somali en schrijft de verklaringen van de asielzoeker neer in het Engels. Vervolgens schuift de tolk zijn geschreven vertalingen bladzijde per bladzijde door naar de ambtenaar die op zijn beurt de Engelse episodes van het relaas vertaalt naar het Nederlands, de proceduretaal waarin het verhoorverslag opgesteld dient te worden. Het is op basis van deze geschreven neerslag van het verhaal dat uiteindelijk een beslissing wordt genomen. Opvallend in dit proces is dat de tolk en de ambtenaar volledig onafhankelijk van elkaar werken en dat er bovendien ook geen directe interactie is tussen de ambtenaar en de asielzoeker.

Deze werkwijze roept vragen op over de betrouwbaarheid en de onpartijdigheid van het getolkte discours. De tolk doet duidelijk veel meer dan wat deontologisch van hem wordt vereist: wat geacht wordt een zo getrouw en zo volledig mogelijke getolkte weergave te zijn van wat de asielzoeker vertelt, neemt hier de vorm aan van een samenvattende vertaling die bovendien opvallend sterk georiënteerd is op de tekstuele genreverwachtingen van het verhoorverslag. Een gesproken dialoog in het Somali wordt gerepresenteerd als een handgeschreven, chronologisch georganiseerde monoloog in het Engels:

Fragment 2: de nota's van de tolk (gerekupereerd uit de papiermand door KM))

24 Dec 2000, they put me in prison
because I refused to participate to
war against GAR BAHARLEY town.
They threatened me to give myself to Ethiopian
group.

25 Jan 2001, I negotiated with the
guards. I promised to give them 1000 \$
if they ~~put me~~ took me to MANDHERA which
is the frontier between Somalia and Kenya.

Het probleem is echter niet alleen dat de deontologische code – zo getrouw en zo volledig mogelijk tolken wat gezegd wordt – niet wordt gerespecteerd, ook de taalvaardigheid van de tolk in de doeltaal laat heel wat te wensen over. Dit oefent invloed uit op (1) de kwaliteit van het tolken; en (2) de ontvangst van de tekst die eruit voortvloeit.

(1) De narratieve complexiteit en de contextuele beladenheid van wat de tolk moet overbrengen worden namelijk overschaduwed door het medium waarin hij zich uitdrukt: een gebroken variëteit van geschreven Engels die zowel grammaticaal, lexiciaal als orthografisch afwijkt van het normatieve Standaardengels dat in dit soort opdracht wordt verwacht. De tolk wendt bovendien ook zijn kennis van het Frans aan om de onvolkomenheden in zijn Engels te compenseren (orthografische en lexicale interferentie: *frontière*, *promit*). Op die manier mobiliseert hij, al dan niet bewust, verschillende en tot op zekere hoogte complementaire codes uit zijn meertalige repertoire. De vraag rijst echter in welke mate deze doeltaal, die eigenlijk een vermenging of fusie is van verschillende codes die deel uitmaken van het repertoire van de tolk, de functie van lingua franca nog kan vervullen om zo de narratieve complexiteit, de nuances en de details van het door de asielzoeker geproduceerde relaas over te brengen.

(2) Ook al drukt de tolk zich niet uit in een standaardvariëteit van het Engels (een homogene doeltaal die als lingua franca zou moeten fungeren voor de communicatie tussen de asielzoeker en de ambtenaar), hij slaagt er wel in een tekst te produceren die tot op zekere hoogte voldoet aan de tekstuele vereisten van het verhoorverslag: een relatief coherente, gedetailleerde en chronologisch georganiseerde tekst waarin precieze verwijzingen naar tijd en ruimte de structuur van het relaas bepalen. Zo begint elke paragraaf met een precieze tijdsbepaling en worden voor namen en plaatsnamen systematisch hoofdletters gebruikt. De tolk oriënteert zijn versie van het relaas dus op een specifiek generisch model: dat van een chronologisch geordende, gedetailleerde en coherente kroniek van de feiten. Hij beschikt echter niet over de vereiste linguïstische middelen die nodig zijn om dit model op een consistente manier vorm te geven. Zijn handgeschreven weergave van de feiten vertoont immers heel wat gelijkenissen met wat Blommaert (2004) beschrijft als ‘grassroots literacy’: globalisering impliceert een toenemende divergentie tussen lokaal geproduceerde vormen van geletterdheid – *grassroots literacy* – en institutioneel gedefinieerde en geprivilegieerde vormen van geletterdheid of *elite literacies*. De handgeschreven tekst reflecteert een zekere assimilatie met Europees verankerde regimes van geletterdheid en standaardisering. Maar toch, ondanks zijn pogingen om zich uit te drukken in een institutioneel aanvaardbaar genre, leidt zijn beperkte blootstelling aan de geprefereerde middelen om binnen dit regime te kunnen functioneren ertoe dat zijn geletterdheid gemakkelijk wordt afgedaan als ontoereikend. De inhoud van de handgeschreven vertaling fungeerde wel als basis voor het uiteindelijke rapport maar het handgeschreven document op zich werd niet als dusdanig opgenomen in het dossier en verdween letterlijk in de papiermand.

Uit de analyse van deze twee fragmenten blijkt dat terwijl asielzoekers wordt gevraagd zo transparant en zo exhaustief mogelijk te zijn, hun relaas voortdurend wordt gefilterd, vertaald en gereorganiseerd in het bureaucratische verwerkingsproces. Zodoende is wat in het verslag wordt geformuleerd als ‘het relaas van de betrokkene’ eigenlijk niet meer dan een sterk gefilterd residu dat de veelvoudige processen van verteksting heeft overleefd. Verkregen informatie uit het interview wordt in het verslag gerepresenteerd als actieve input van de asielzoeker. Zo werd in deze Somalische zaak een beslissing tot weigering van verblijf opgesteld waarin het volgende te lezen staat:

‘Betrokkene brengt een algemene schets van de situatie in zijn land, maar laat na over zijn eigen situatie nauwkeurige informatie te verschaffen.’

De asielzoeker wordt hier niet enkel verantwoordelijk geacht voor de informatie die *opgenomen* is in het verslag maar ook voor de *ontbrekende* informatie (het werkwoord *nalaten* impliceert intentionaliteit). De vraag is echter in hoeverre deze ontoereikendheid de asielzoeker mag worden aangerekend. Het eentalige en administratief-tekstuele verslag waaruit ik dit stukje discours heb geselecteerd – een juridisch bindend document – versluiert immers heel complexe en chaotische multidiscursieve processen: elke versie van het vluchtverhaal draagt sporen van de situatie waarin het werd geproduceerd en dus ook van de verschillende deelnemers (de tolk, de interviewende ambtenaar en degene die uiteindelijk de beslissing neemt), zodat het beargumenteer is dat de eindverantwoordelijkheid niet vanzelfsprekend enkel de asielzoeker toekomt.

Vanuit een toenemende druk om de procedure sneller af te handelen worden tijdsbesparende initiatieven positief onthaald en dit verklaart de hierboven beschreven interactionele praktijken zoals het de voorkeur geven aan (a) directe interactie in een minimaal beheerste lingua franca boven de tussenkomst van een tolk en (b) het fragmentarisch en samenvattend vertalen boven het precies en getrouw tolken. Vermoedelijk mogen echter de hoge werk- en tijdsdruk geen alibi zijn om asielzoekers hun recht op een goed interview en een transparante verwerking ervan te ontzeggen. Zoals anderen ook aangeven: ook al zal de representatie van discours altijd tot op zekere hoogte ideologisch zijn, dan nog moeten deze entekstualiseringspraktijken voldoende zichtbaar worden gemaakt en mogen ze niet zomaar opgenomen worden in een dagelijkse routine waarbij elk bewustzijn van de potentiële consequenties ervan ontbreekt (Silverstein, 1997). Zolang de evaluatie van asielaanvragen gebaseerd is op een *verhoor* van de kandidaten, moeten asielzoekers tenminste de kans krijgen om effectief *gehoord* te worden zodat het niet enkel de bureaucratisch geëntekstualiseerde versie van hun verhaal is die telt.

Zoals ik hoger aangaf wil ik na het niveau van de interactie tussen asielzoeker en ambtenaar mijn aandacht richten op het niveau van de waarheidsvinding, en op welke manier taal een instrument vormt om de herkomst van asielzoekers te bepalen.

3.2. De waarheidsvinding

Om uit te maken of een asielzoeker in aanmerking komt voor het vluchtelingenstatuut moet niet enkel worden nagegaan of het relaas overeen stemt met de conventiecriteria, de ambtenaar moet daarnaast ook onderzoeken of het vluchtverhaal echt is. Origine speelt een cruciale rol in de

asielaanvraag en daarom wordt eerst en vooral onderzocht of de asielzoeker wel degelijk afkomstig is uit het land waar hij of zij beweert vandaan te komen. Omdat dit geen makkelijke opdracht is wordt dikwijls een beroep gedaan op allerlei methodes om de kennis van het opgegeven land van herkomst te testen. Deze testjes omvatten een lijst van vragen over sterk uiteenlopende onderwerpen gaande van de identificatie van belangrijke politieke personen op basis van foto's, tot opsommingen van grote steden, rivieren en gebergtes en vragen over de kleur van nummerplaten en postbussen. Zo worden asielzoekers ook geregeld onderworpen aan taaltestjes waarbij ze op basis van een vertaal oefening moeten aantonen dat ze de 'de taal' van het opgegeven land van herkomst voldoende beheersen (Maryns, 2005). Het volgende datafragment is daar een voorbeeld van. De transcriptie geeft een stukje interactie weer tussen een ambtenaar van het Commissariaat-Generaal en een asielzoeker die Sierra Leone opgeeft als land van herkomst. Op basis van een test Krio-Engels (en vice versa) probeert de ambtenaar te achterhalen of de asielzoeker weldegelijk uit Sierra Leone afkomstig is:

Fragment 3

- 1) I: what dialects =dialects do you speak?
- 2) AS: she? ((pointing towards researcher))
- 3) I: you
- 4) AS: Mende
- 5) I: ***** other dialects?
- 6) AS: .....I=I I sabi other dialect xxxxxxxxxxxxxx no xxxxxxxxxxx no no no no
- 7) I: but you mentioned something about *Gugu* . wha =what's that
- 8) AS: I say I don't sabi it
- 9) I: ((facial expression: doesn't understand))
- 10) AS: I don't know it .. I don't know other dialect
- 11) I: ***** and do you know Krio? do you speak it?
- 12) AS: Krio . I don't speak Krio well well ... well well ... because . because xxxxxxxx
- 13) I: ***** will we talk some words . we do some words urm in Krio
 . ok? I say some words in English and you try to translate them in Krio ..
 ***** ..... money . how would you translate it in Krio ..
- 14) I: do you know Krio? Do you speak it?
- 15) AS: *Krio . I don't speak Krio well well ... well well ... because . because xxxxxxxx*
- 16) I: ***** will we talk some words . we do some words

- 17) urm in Krio . ok? I say some words in English and you try to translate them in
- 18) Krio ..
- 19) ***** ..... money . how would you translate it in Krio ..
- 20) AS: money? .. in Mende orrr..
- 21) I: in =in Krio *****
- 22) AS: *this Krio I say I don't know Krio well well*
- 23) I: ***** but do you know what money is in Krio?
- 24) AS: money
- 25) I: *****
- 26) AS: xxxxxxxxxxxxxx
- 27) I: *****
- 28) AS: I don't know how you call it
- 29) I: **** do you know what onion is in =in =in Krio
- 30) AS: *xxx anja*
- 31) I: **
- 32) AS: *anja*
- 33) I: *anja*
- 34) AS: *anja*
- 35) I: ***** were you working on the farm with your parents?
- 36) AS: yeah
- 37) I: what kind of vegetables were you growing?
- 38) AS: we grow rice
- 39) I: ***** do you know what urm plenty is in =is in Krio
- 40) AS: xxxxxxxxxxxx *call planting*
- 41) I: plenty
- 42) AS: ((sighs)) no
- 43) I: ***** do you know what rice is in =in
- 44) Krio *****
- 45) AS: *ne the thing is this if da Mende he talk yeah is better xxx I say I do*
- 46) *kn =I don't sabi Krio well well*
- 47) I: ***** urm .... were people speaking
- 48) Krio in you area sometimes xxxx
- 49) AS: no .. Mende
- 50) I: it 's a language that is much spoken in =in Sierra Leone you know?

- 51) AS: Mm
- 52) I: Mm ... so don't you have some basics of it?
- 53) AS: urm . the place I live he . the place I live . place we urm =I grow up we
- 54) I: *****
- 55) AS: xxxx *speak too much Krio ... people speak their =their dialect*
- 56) I: ***** in the places where you lived they
- 57) =they only spoke the dialect?
- 58) AS: *more people speak their dialect . they don't sabi this . why they don 't like*
- 59) *this Krio is this . because the bush .. is the very strong people*
- 60) I: *****
- 61) AS: with another dialect
- 62) I: ***** how are you? xx how would you
- 63) translate this in Krio? *****
- 64) AS: *how you de? .. how you de? ((louder))*
- 65) I: ***** could you repeat that?
- 66) AS: *how you de? How you de?*
- 67) I: ***** how you de?
- 68) ***** I =I 'll tell you some
- 69) words in Krio and could you try to translate them in =in English .. now?.. do
- 70) you understand? .....
- 71) AS: ((no reaction))
- 72) I: I say some words in Krio
- 73) AS: yeah
- 74) I: and you try to translate them in English *****
- 75) AS: yeah yeah
- 76) I: ok? ... *poda poda* .....
- 77) AS: *poda poda* .....
- 78) I: *poda poda*
- 79) AS: *wha you say you say in creole?*
- 80) I: Yes .. that's Krio *****
- 81) AS: *I don sa = I dono you call it*
- 82) I: ***** *titi* *****
- 83) AS: *titi is xxx is woman girlfriend . that's titi .. they say ma titi . titi*
- 84) I: uhu

- 85) AS: this woman my girlfriend or so
- 86) I: *****
- 87) AS: *titi*
- 88) I: ***** well *****
- 89) AS: well
- 90) I: well
- 91) AS: yes xxxx I don't know .. maybe you put it ... in something xxxxxxxx
- 92) where you could see it
- 93) I: mmm .. but it = they are just basic words
- 94) AS: basic word .. I don't know how you would say well .. how do you say . xxxx
- 95) I: hm .. it's just small words . like titi
- 96) AS: yeah
- 97) I: and urm .. and it's not = you don't have to see them in a context . you
- 98) understand? .. it's like =*mampama* . do you know what that is? ..
- 99) AS: *mampama* ...
- 100) I: **
- 101) AS: *I no sabi*

De asielzoeker brengt de taalttest duidelijk niet tot een goed einde: hij heeft het bijzonder moeilijk om met de gevraagde equivalenten van het Krio/Engels op de proppen te komen. Betekent dit dan (a) dat hij geen Krio spreekt en (b) dat hij dus niet uit Sierra Leone afkomstig kan zijn? Voor het antwoord op deze vragen beroep ik mij op belangrijk sociolinguïstisch onderzoek naar taalrepertoires en sprekersgemeenschappen (Rampton, 1995; Hymes, 1996; Woolard, 1999). Het taalgedrag van de asielzoeker hierboven kan worden getypeerd als 'translinguaal' (Woolard, 1999): zo bevat zijn uiting 'I don't sabi Krio well well' (regel 33) woorden die zowel in het Krio als in andere West-Afrikaanse gepidginiseerde of gecreoliseerde variëteiten van het Engels worden gebruikt. Het woord 'sabi' is courant in het Nigeriaans, Ghanees, en Kameroens Pidgin en de verdubbelde vorm 'well well' wordt ook vaak in het Nigeriaans Pidgin gebruikt. Op basis van dit elementaire stukje discours is het echter heel moeilijk om uit te maken welke variëteit(en) de asielzoeker hier precies gebruikt: het is niet duidelijk of we hier te maken hebben met interferentie uit zijn meertalige repertoire, 'code mixing' of 'bivalency' – woorden die gelijktijdig tot verschillende taalvariëteiten zouden kunnen behoren (Woolard, 1999). Met andere woorden, ook al presteert de asielzoeker ondermaats in dit vertaaltstje, hij rapporteert zijn gebrek aan taalkundige competentie hier paradoxaal genoeg in een West-Afrikaanse creooltaal

die mogelijk als Krio zou kunnen worden geïdentificeerd. De ambtenaar echter, die zelf geen Krio spreekt maar zich voor deze test baseert op een beperkt woordenlijstje dat hij voor zich liggen heeft, pikt de betekenis van het woord *sabi* (regel 8) niet op, wat de asielzoeker ertoe aanzet dit woord naar het Engels te vertalen: hij doet dus eigenlijk precies wat van hem verwacht wordt (regels 8, 10). Deze vertaal oefening wordt echter niet als dusdanig opgepikt door de ambtenaar, en speelt dan ook geen rol in de evaluatie van zijn talenkennis.

De ambtenaar baseert zich bij het afnemen van deze test klaarblijkelijk op een aantal taalideologisch gekleurde veronderstellingen: (a) iemand die uit Sierra Leone beweert te komen zou een basiskennis van het Krio moeten hebben; (b) een basiskennis van het Krio impliceert vertrouwdsheid met woorden en uitdrukkingen zoals ‘how are you’, ‘money’, ‘girl’; (c) iemand die de betekenis van deze woorden niet kan achterhalen komt vermoedelijk niet uit Sierra Leone. Of de ambtenaar al dan niet in staat is om spontaan geproduceerde stukjes Krio op te pikken – die dus niet op het woordenlijstje voorkomen – is echter van geen tel voor het interview en het welslagen van de geïnterviewde. Een beperkte set specifieke communicatieve taken moet volstaan om de vereiste competentie in het Krio te meten.

Deze werkwijze stelt echter een aantal problemen wat betreft (a) de manier waarop tweetaligheid wordt gemeten en (b) de manier waarop met talige variatie wordt omgesprongen. Ten eerste, de taalvaardigheid van de asielzoeker wordt getest op basis van zijn vermogen om geïsoleerde woorden te vertalen van de ene in de andere taal. De ambtenaar gaat dus eigenlijk niet na of het Krio wel tot het linguïstische repertoire van de asielzoeker behoort, maar hij onderzoekt diens tweetalige competentie. In de literatuur over twee-en meertaligheid wordt echter aangetoond dat een meertalige competentie niet noodzakelijk een volledige competentie impliceert in de afzonderlijke taalcodes die deel uitmaken van het repertoire van de spreker (Rampton, 1995; Harris, 1997; Haviland, 2003; Maryns & Blommaert, 2001). Meertalige sprekers mogen dus niet zomaar verondersteld worden probleemloos dergelijke vertaal oefeningen tussen variëteiten die deel uitmaken van hun repertoire tot een goed einde te brengen. Het is dan ook niet aangewezen om deze vorm van herkomstbepaling op basis van taal te laten meespelen in de evaluatie van de betrouwbaarheid van de aanvraag.

Een tweede vraag die zich hier stelt is of de ambtenaar wel voldoende vertrouwd is met de sociolinguïstische situatie in Sierra Leone om ‘echte’ van ‘bedrieglijke’⁸ aanvragen te onderscheiden. De ambtenaar hanteert een sterk vereenvoudigd denkbeeld van het gebruik en de

verspreiding van het Krio in Sierra Leone, een opvatting die elke vorm van sociale, regionale en domein-gerelateerde taalvariatie negeert. Het sociolinguïstische landschap van Sierra Leone is heel complex en ook al geniet het Krio een officiële status, het is daarom nog niet doorgedrongen tot alle geledingen van de maatschappij en behoort dus niet noodzakelijk tot het linguïstische repertoire van elke inwoner (Maryns, 2000). Het Krio wordt weliswaar gebruikt voor lokale communicatie in en rond de hoofdstad, maar daarbuiten fungeert het eerder als lingua franca in translokale contexten voor communicatie tussen mensen die verschillende endogene talen spreken. Met belangrijke factoren, zoals interferentie van varianten uit het meertalige repertoire van de spreker of de mate waarin de spreker in zijn dagelijkse functioneren effectief met het Krio in contact komt, wordt echter geen rekening gehouden in de vertaalttest. De ambtenaar kan dus op basis hiervan geen betrouwbare uitspraken doen over de herkomst van de asielzoeker.

4. Discussie

In de sociolinguïstiek wordt algemeen aanvaard dat taal niet langer kan worden benaderd als een abstracte categorie, maar als een sociaal ingebed fenomeen: de diversiteit die eigen is aan de sociale identiteit van sprekers vertaalt zich in complexe netwerken van sociaal, regionaal en situationeel bepaalde taalvariëteiten (Hymes, 1996). In tegenstelling tot het wijdverspreide idee dat talen en gemeenschappen in wezen hetzelfde zijn, wijzen sociolinguïsten erop dat taalgebruikers moeten worden beschouwd als de eigenaars van taalrepertoires waar verschillende variëteiten of codes deel van uitmaken die zich functioneel van elkaar onderscheiden: het wisselen tussen en vermengen van complementaire codes is daarom ook één van de meest voor de hand liggende vormen van expressie voor taalgebruikers die elk moment nieuwe sociale activiteiten met anderen uitvoeren (Auer, 1999; Matras, 1998). Meertaligheid kan dus worden gedefinieerd als een set van functioneel gelaagde variëteiten die tot op zekere hoogte complementair zijn binnen het repertoire van een spreker en dus elk op zich geen ‘full competence’ veronderstellen. De analyses hierboven wijzen erop dat deze ideeën over taalvariatie en meertaligheid vooralsnog weinig opgeld maken in de dagelijkse institutionele praktijk.

Centraal in elk van de besproken zaken is een transactie van contextueel zwaar beladen informatie tussen sprekers met verschillende socio-culturele en linguïstische achtergronden. In elk van deze situaties wordt een beroep gedaan op het Engels als lingua franca in directe of getolkte interactie tussen asielzoekers en ambtenaren. Uit de analyses is echter gebleken dat de

Afrikaanse en de Europese varianten van het Engels heel sterk van elkaar verschillen. Een wereldtaal zoals het Engels vertoont een enorm potentieel aan taalvariatie, gaande van autochtone variëteiten, tweede- of derde- taalvariëteiten, tot gepidginiseerde en gecreoliseerde vormen. Bovendien zijn er in de fragmenten die ik heb behandeld weinig raakpunten tussen de linguïstische repertoires van de sprekers. Taalvariatie, codevermenging en interferentie vanuit codes die deel uitmaken van de sterk verschillende sprekersrepertoires leiden er integendeel toe dat de noodzakelijke equivalentie tussen de variëteiten ontbreekt en het Engels de functie van lingua franca dus niet naar behoren kan vervullen. Met deze problematiek wordt echter weinig rekening gehouden in de Belgische asielprocedure, waar een monolinguisitische standaard wordt opgelegd. Die vergt van de sprekers een volledige competentie in één homogene taal en sluit elke vorm van taalvariatie, taalfusie of taalvermenging uit. Asielzoekers worden met andere woorden beknot in de linguïstisch-communicatieve middelen die ze kunnen aanwenden om aan de procedurele criteria te voldoen en hun aanvraag te motiveren. Hun situatie valt onder wat in de recente literatuur wordt omschreven als ‘beknotte meertaligheid’⁹: het bezitten van meertalige competenties die functioneel georganiseerd zijn op basis van concrete domeinen of activiteiten waarop in bepaalde socio-culturele ruimtes sterk wordt besnoeid (Blommaert, Collins & Slembrouck, 2005) in die mate dat de besnoeide taalproductie niet wordt gekwalificeerd als bruikbaar materiaal in de context van de procedure. De huidige eentalige standaard in de procedure brengt met andere woorden een aanzienlijke reductie mee van het complexe netwerk aan functies en mogelijkheden die de verschillende sociaal, regionaal en situationeel gedefinieerde codes in het taalrepertoire van de asielzoeker bieden. Het meertalige repertoire, hoe bruikbaar ook voor de asielzoeker, verliest een groot deel van zijn functionaliteit bij de reconstructie van feiten, ervaringen en identiteiten – de motivatie van de aanvraag – in de procedurele context.

De verdringing van meertaligheid in de procedure oefent bovendien niet enkel invloed uit op de uitwisseling van informatie en de reconstructie van het vluchtmotief, maar is ook direct en indirect gerelateerd aan de evaluatie van de waarachtigheid van het relaas en de identiteit van de asielzoeker. De geanalyseerde verhoren getuigen van twee vormen van identiteitstoekenning op basis van taal: een bedekte en een openlijke vorm. Een bedekte vorm van identiteitstoekenning zit vervat in de formele genrekenmerken waaraan een betrouwbaar relaas geacht wordt te voldoen. Uit de data-analyse is echter gebleken dat de monolinguisitische en tekstuele standaard die verondersteld wordt waarachtigheid te indexeren, daarom nog niet het meest valabele medium is

om de sterk politiek en emotioneel geladen verklaringen van de asielzoeker gedetailleerd weer te geven.

De openlijke vorm van identiteitstoekenning op basis van taal zit vervat in de taaltestjes en de taalkeuzes die door de ambtenaren worden gemaakt *ten behoeve van* de asielzoekers. De veronderstelling dat iemand die verklaart uit Sierra Leone afkomstig te zijn voldoende Engels en Krio zou moeten beheersen (a) om het interview in het Engels of het Krio af te leggen of (b) om woorden uit het Engels naar het Krio te vertalen en omgekeerd, impliceert een taalideologische opvatting over de relatie tussen taal en natie die mijlenver verwijderd staat van de sociolinguïstisch meer complexe en genuanceerde realiteit. Door de asielzoeker op te leggen in de officiële taal van het gesuggereerde land van herkomst te spreken creëert de procedure een linguïstisch geconditioneerde situatie waarin de onderhandeling van complexe ervaringen gereduceerd wordt tot een transactie van vage feiten.

5. Slotbeschouwingen

De Belgische asielprocedure impliceert, net als heel wat andere juridische en bureaucratische procedures, bepaalde manieren van denken en spreken over de sociale realiteit die ideologisch ingebed zijn. Hoe groter de impact van de huidige globalisering en de eruit voortvloeiende sociaal-culturele diversiteit echter, hoe meer dit aspect van ideologische verankering een rol zal spelen. De toenemende bureaucrativering van openbare instellingen in het Westen (Gumperz & Cook-Gumperz, 1982; Fairclough, 1989) heeft immers geleid tot een consolidatie van tekstuele procedures als centrale instrumenten in de institutionele besluitvorming, en tot het toenemende belang van bureaucratische verteksting en tekstuele trajecten. De ideologische principes (opvattingen over taal, opvattingen over de aard en structuur van teksten) die deze entekstualisering begeleiden krijgen als gevolg daarvan veel meer impact op het leven van om het even wie met bureaucratische procedures te maken krijgt. Bij uitstek laat het individuele verhaal van de asielzoeker – en het dossier dat in de loop van de procedure wordt aangemaakt – [zien?] hoe de bureaucratische verwerking ervan vaak verregaande hertekstingen met zich meebrengt van wat de asielzoeker oorspronkelijk vertelde. Zo ondergaat het verhaal van de asielzoeker in de loop van de procedure een cluster van formeel- inhoudelijke transformaties van individu naar instituut: van gesproken naar geschreven discours, van ervaringsgericht vertellen naar feitelijke kroniek, van dialoog naar monoloog, van een meertalig repertoire naar een eentalige standaard en

van anekdotisch en fragmentarisch geproduceerde kennis naar procedureel geïnterpreteerde en geëvalueerde kennis (Sarangi & Slembrouck, 1996). Als gevolg daarvan, en geïnspireerd door de eentalige en tekstuele ideologieën die binnen de bureaucratische procedure gelden, gaat de structurele en inhoudelijke complexiteit die het initieel geproduceerde discours van de asielzoeker kenmerkte vaak verloren. Zowel het vluchtverhaal van asielzoekers alsook de representatie van hun identiteit kan dus voortdurend wisselen in de loop van de procedure, zonder dat ze enige of betekenisvolle controle over die veelvoudige transformaties kunnen uitoefenen. Het auteurschap van het tekstuele residu wordt hen daarentegen wel nog altijd toegeschreven. Op die manier verliezen asielzoekers hun stem, letterlijk en symbolisch, en worden ze toeschouwer van de reconstructie van hun eigen identiteit.

Hoewel de Belgische instanties die verantwoordelijk zijn voor het behandelen van asielaanvragen neutraliteit en objectiviteit proclameren ten aanzien van elk individu dat het systeem binnenkomt, en hoewel in de Belgische asielprocedure een gelijke behandeling borg moet staan voor gelijkberechtiging, blijkt hierboven dus dat – wanneer openlijk wordt gepleit voor een semiotisch-communicatieve standaardisering als een noodzakelijk middel om die gelijkheid te garanderen – precies het omgekeerde kan ontstaan.

Tot slot demonstreert deze bijdrage de toenemende complexiteit van de moderne bureaucratie in een globaliserende samenleving waarin meertaligheid eerder de regel dan de uitzondering vormt. De problemen waar asielzoekers mee te kampen hebben, misschien niet zo verschillend van de problemen die veel anderen bij bureaucratische verteksting ondervinden, worden net uitvergroet door de communicatieve barrières waartegen ze moeten opboksen. Meertaligheid is echter eigen aan asiel en migratie, en een onderschatting van de complexiteit ervan kan aan de basis liggen van een fundamenteel, maar vaak onzichtbaar, onrecht.

Bibliografie

- Auer, P. (1999). From codeswitching via language mixing to fused lects: Toward a dynamic typology of bilingual speech. *International Journal of Bilingualism* (3), 4, 309-332.
- Bauman R. & C. Briggs (2003). *Voices of modernity: Language Ideologies and the Politics of Inequality*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Blommaert, J. (2004). Writing as a problem: African grassroots writing, economies of literacy, and globalization. *Language in Society* (33), 643-671.
- Blommaert, J., J. Collins & S. Slembrouck (2005). Spaces of multilingualism. *Language & Communication* (25), 3, 197-216.
- Collins, J. (1996). Socialization to text: Structure and contradiction in schooled literacy. In M. Silverstein & G. Urban (eds.), *Natural histories of discourse* (pp. 203-228). Chicago: University of Chicago Press.
- Fairclough, N. (1989). *Language and power*. London: Longman.
- Gumperz, J. & J. Cook-Gumperz (1982). Introduction: language and the communication of social identity. In J. Gumperz (ed.), *Language and social identity* (pp. 1-21). Cambridge: Cambridge University Press.
- Harris, R. (1997). Romantic bilingualism: Time for a change? In C. Leung and C. Cable (eds.) *English as an additional language: Changing perspectives* (pp. 14-27). London: Naldic.
- Haviland J. (2003). Ideologies of language: Reflections on language and US law. *American Anthropologist* (105), 764-774.
- Hymes D. (1996). *Ethnography, linguistics, narrative inequality*. London: Taylor & Francis.
- Maryns, K. (2000). *English in Sierra Leone: A sociolinguistic investigation*. Ghent: Ghent University.

Maryns, K. (2004). Displacement in asylum seekers' narratives. In M. Baynham and A. de Fina (eds.) *Dislocations/ relocations: Narratives of displacement* (Encounters Series) (pp. 174-196). London: St. Jerome Publishing.

Maryns, K. (2005). Identifying the asylum speaker: Reflections on the pitfalls of linguistic identification in the Belgian asylum procedure. *Speech, Language and the Law* (11), 2, 222-239.

Maryns, K. (2006). *The asylum speaker: Language in the Belgian asylum procedure*. Manchester: St. Jerome Publishing.

Maryns, K. & J. Blommaert (2001). Stylistic and thematic shifting as a narrative resource: Assessing asylum seekers' repertoires. *Multilingua* (20), 1, 61-84.

Matras, Y. (1998). Utterance modifiers and universals of grammatical borrowing. *Linguistics* (36), 2, 281-331.

Rampton, B. (1995). *Crossing: Language and ethnicity among adolescents*. London: Longman Group Limited.

Sarangi, S. & S. Slembrouck (1996). *Language, bureaucracy and social control*. London: Longman.

Silverstein, M. & G. Urban (1996). The natural history of discourse. In M. Silverstein & G. Urban (eds.) *Natural histories of discourse* (pp. 1-17). Chicago: University of Chicago Press.

Silverstein, M. (1997). Commentary: Achieving adequacy and commitment in pragmatics. *Pragmatics* (7), 4, 625-633.

United Nations High Commissioner for refugees (1979) [1992]. *Handbook on procedures and criteria for determining refugee status under the 1951 Convention and the 1967 Protocol relating to the Status of Refugees*. Geneva: UNHCR.

United Nations High Commissioner for refugees (1995). *Interviewing applicants for refugee*

status. Training Module. Geneva: UNHCR

United Nations High Commissioner for refugees (2005). *Refugee status determination: Identifying who is a refugee. Self-study module 2*. Geneva: UNHCR.

Woolard, K. (1999). Simultaneity and bivalency as strategies in bilingualism. *Journal of Linguistic Anthropology* (8), 1, 3-29.

Noten

---

¹ Deze bijdrage is een herwerkte versie van het hoofdstuk over linguïstische diversiteit uit mijn doctoraatsstudie over taal en communicatie in de Belgische asielprocedure (Maryns 2006). Het onderzoek werd mogelijk gemaakt dankzij de steun van het FWO-Vlaanderen en de Universiteit van Gent. Ik bedank ook Jan Blommaert, Anne-Marie Vandenberghe, Stef Slembrouck, Ben Rampton en Jürgen Jaspers voor hun opbouwende commentaren en suggesties. Mijn speciale dank gaat uit naar de Belgische asielinstanties voor hun medewerking en naar alle asielzoekers die mij de toestemming hebben gegeven om hun dossier op te volgen.

² Het subsidiaire beschermingsstatuut is op 10 oktober 2006 ingevoerd in België en kan worden toegekend aan personen die een asielaanvraag indienen omdat ze in gevaar zijn in hun land, maar het statuut van vluchteling niet kunnen krijgen omdat ze niet voldoen aan de criteria van de definitie van vluchteling.

³ In juni 2007 is Belgische asielprocedure hervormd. Het asielverhoor vormt echter nog altijd het sleutelmoment in de procedure. De analyse van meertaligheid in deze bijdrage blijft dan ook relevant voor de huidige context van asiel en migratie.

⁴ Volgens de Conventie van Genève is een vluchteling elke persoon ‘die uit gegronde vrees voor vervolging wegens zijn ras, godsdienst, nationaliteit, het behoren tot een bepaalde sociale groep of zijn politieke overtuiging, zich bevindt buiten het land waarvan hij de nationaliteit bezit, en die de bescherming van dat land niet kan of, uit hoofde van bovenbedoelde vrees, niet wil invoeren, of die, indien hij geen nationaliteit bezit en verblijft buiten het land waarvan hij vroeger zijn gewone verblijfplaats had, daarheen niet kan of, uit hoofde van bovenbedoelde vrees, niet wil terugkeren.’

⁵ De formele vereisten van een betrouwbare weergave van de realiteit werden al opgenomen in een eerdere versie van deze handleiding voor interviewers (1995: 32):

‘A related aspect for assessing the credibility of the person being interviewed is to examine the testimony for internal consistency (the coherence of the statement) and external consistency (agreement with known facts). You may also consider the fluency of the testimony (that is, the incidence of hesitation), as well as its clarity and detail. If both written and oral statements have been provided there should be global consistency between the statements. This means that not only should the sequence of events and supporting statements be logical and consistent, but there should be some linkage between the places, times, events and other factors which form the basis of the claim.’

⁶ Tijdens de openbare zittingen voor de beroepsinstanties is vertaling uit het Engels naar het Nederlands of het Frans wel vereist.

⁷ Transcriptiesymbolen:

..... == HOOFDLETTERS (( )) (xxx) KKKKKKK <i>cursief</i> ****	pauzes aarzeling, overlapping extra klemtoon mijn metacommentaren onverstaanbaar Krio mijn (hypothetische) reconstructie van uitdrukkingen in het Krio het geluid van het typen op de computer
--	--

⁸ Het CGVS kan een asielaanvraag onontvankelijk, bedrieglijk of kennelijk ongegrond verklaren.

⁹ In Blommaert, Collins & Slembrouck (2005) wordt de term ‘truncated multilingualism’ gebruikt.